

Prof. Deimantas Karvelis kalbėjo apie tai, kiek valdžiai svarbi istorinė politika – kolektyvinė atmintis ir jos gyvasties saugojimas.

Nuotr. Petro Gudo

Ar Biržai verti Kristupo Radvilos Perkūno paminklo?

Humanitarinių mokslų daktaro, profesoriaus Deimanto Karvelio mintys, pasakytos Biržų rajono savivaldybės tarybos posėdyje vasario 5 dieną. Profesorius kalbėjo apie Kristupą Radvilą Perkūną, vieną ryškiausių Lietuvos didikų, kurio vardas tapo Lietuvos karinės galios ir politinės įtakos simboliu.

„Kaip mokslininkas, kaip istorikas esu ne kartą susidūręs su ta dilema, kai valdžios žmonės yra įtraukiami arba pasirenka neįsitraukti į istorijos politiką. Gyvename tokioje epochoje, kurioje yra toks svarbus fenomenas kaip istorijos politika. Tai yra, kai valdžia iškelia sau klausimą, kiek svarbi toji kolektyvinė atmintis – ar valstybės mastu, ar regiono mastu, ar miesto mastu – ir ar jina nėra svarbi“.

Kuo prieš 32 metus nustebino Biržų meras?

„Biržai yra superinis istorinis miestas. Prisimenu savo pirmą sąlytį su Biržų valdžia prieš 32 metus. Šiandien yra antras sąlytis.“

Prieš 32 metus, kai Varšuvos archyve pavyko rasti XV amžiaus vidurio Kazimiero Jogailaičio laikų dokumentą, kuris paankstino Biržų gimtadienį, pirmą Biržų paminėjimą, jaunas doktorantas (D. Karvelis – red.) tiesiog nuėjo pas tuometinį Biržų merą ir pranešė šią informaciją. Kaip manote, kaip sureagavo meras? Sureagavo iš pirmo karto...

Jis buvo ne tik nustebęs – meras mane šokiravo. Jis paėmė savo (mero) automobilį, vairuotoją ir sakė – važiuojam į Varšuvą. Ir mes važiuojame trise į Varšuvą, gyvenome viešbutyje viename kambarėlyje. Aš nuvežiau juos į archyvą g. Długa, atverčiau prieš merą originalų dokumentą, parodžiau tą vietą, kurioje Biržai paminėti, ir metus – 1447-iejį. Pasidarė puikią kopiją ir taip reikalai kažkaip pajudėjo“.

Sėdintiems posėdyje ir valdantiems Biržus šiandien

„Kodėl aš šitą truputį romantišką istoriją prisiminiau? Be abejo, valdžios žmonėms istorinės atminties klausimai nėra prioritetiniai, ypač šiais laikais.“

Aš, kaip istorikas, daugelį metų tyrinėjantis Radviliados reikalus, galiu pasakyti, kad Lietuvoje yra tik du nerealūs miestai – Kėdainiai ir Biržai.

Biržai neturi paminklo Radviloms. Prie visos pagarbos Julijui Janoniui (nes, kaip ne kaip, tai Konstantino Bogdano kūrybos pastatytas daiktas), prie visos pagarbos Jonui Mekui – na, negali šitie istoriniai veikėjai, nors tai yra svarbūs atminties ženklai Biržuose, lygintis su Radvilomis. Juk kažkada Alfredas Bumblauskas pasakė – be Radvilų apskritai neįmanoma suprasti 500 metų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos. O jūs gyvenate, sėdite ir valdote, ir dirbate mieste, kuris buvo Radvilų miestas.

Man čia susišvietė toks juokingas paradoksas. Leisiu sau pasakyti. Kažkada buvo laikai, kai kiekvienas šitas žemės sklypelis, kiekvienas kvadratinis metras priklausė Radviloms. Čia buvo jų valdos, ir jie skirstydavo tuos sklypus. Dabar sugrįžom į epochas, kai svarstomi klausimai – na, ar Biržų savivaldybė skirs bent kokį nedidelį sklypelį paminklui Radvilai. Suprantate, koks tai paradoksas...“

Ne Biržai, o Radvila

Perkūnas vertas paminklo

„Biržai, Radvila Perkūnas. Kodėl Radvila Perkūnas? Tai yra ne-realaus istorinis veikėjas. Dar kaip gėdą mums visiems galiu pasakyti – Radvilai Perkūnui net kažkur Vyžuonose (Utenos r.) atsirado paminkliukas (Kristupui Radvilai Perkūnui). Vyžuoniškiai jį pasistatė prieš pusantų metų. O apie jį – Kristupą Radvilą Perkūną – reikėtų kalbėti mažiausiai savaite. Tai iškiliausias XVI a. pabaigos Lietuvos karo vadas. Žmogus, nuo kurio pabėgo Ivanas Rūstusis, kai minimas žmogus kartu su Steponu Batoru laimėjo paskutinį lietuvių laimėtą karą istorijoje – Livonijos karą, kai mes visą Livoniją prisijungėme. Tai yra žmogus, kuris savo privačiomis lėšomis (tai buvo rimtesnis fondas, Viktorai, negu mūsų) pastatė vienintelę buvusią ir vienintelę išlikusią Lietuvoje bastioninę tvirtovę. Tai buvo kažkas nerealaus, kai visa Abiejų Tautų Respublika, visi Seimai net priekaištaudavo Radviloms, „tai jūs ten patys tada ginkite tas šiaurines sienas“ – jie net nežinėjo valstybiškai. Tai yra giminė, ant kurios valstybė laikėsi pusrėčio šimto metų mažiausiai.“

Dėl to, kad Radvilai Perkūnui stovėtų paminklas... Nedrįstu sakyti, kaip sakote jūs, Viktorai, kad Biržai yra verti paminklo Radvilai Perkūnui. Drįsiu pasakyti taip – Perkūnas Radvila vertas paminklo Biržuose. Akcentas toks turėtų būti. Tokio žvilgsnio kažkaip norėtusi.“

Biržai neturi

savojo mecenato

„Aš suprantu, kad yra procedūriniai, yra finansiniai dalykai. Suprantu, kad yra ir politinės valios dalykai. Bet kai mes kalbame apie bendrą kolektyvinę mūsų krašto atmintį... Radvilos kaip istorinis slaptazodis, nepykit, Biržuose visuomet, visais laikais buvo ir išliks pagrindinis.“

Be abejo, gaila, kad Biržai neturi savo Bronislovo Lubio, kuris gali vienas pastatyti paminklą Abraomui Kulviečiui Jonavoje, ir tada jona-viečiai džiaugiasi. Kiek aš žinau, daugybę paminklų karo vadams Lenkijoje, visų tų paminklų statybose vietos savivalda ir valdžia, vietos bendruomenė rimtai dalyvauja...

Garsusis filantropas, išlikęs paskutinis Radvilų giminės atstovas Motiejus Radvila, kurį kai kurie galbūt esat girdėję, tai verslininkas iš Varšuvos. Jis ir VIA Baltica kelių tiesė, ir t. t. Jis atsiliepia į kiekvieną kultūrinę iniciatyvą, kuri tik susijusi su Radvilomis. Šis žmogus visuomet mėgsta pasakyti, kad „aš esu lenkas, bet mano giminė tikrai yra lietuviškos kilmės“. Tai ar Vilniaus Valdovų rūmai, Žemutinė pilis, ar Dubingiai, ar baltarusiai daro projektus, jis visuomet sudalyvauja.

Mano žiniomis, jis yra išgirdęs apie šitą projektą ir yra pasiryžęs irgi jame labai rimtai dalyvauti, bet pageidauja, tiesiog yra užklauses, ar vietos bendruomenė, miesto savivalda taip pat dalyvaus. Todėl aš manau, kad tik mūsų bendromis pastangomis gali atsirasti štai toks paminklas Biržuose.“

Ar muziejus neliks

vieninteliai Radvilų istorinės gyvasties palaikytojai?

2027-aisiais bus kaip tik Radvilos Perkūno jubiliejus. Gimtadienio metai ir, regis, savivaldos rinkimų metai. Tai baigiant galiu pasakyti, kad tiesiog yra dvi galimybės. Arba 2027-aisiais išties atsiranda tas paminklas ir jūs visi už savo gerą darbą vėl perrinkti naujai kadencijai dalyvaujate tame paminklo atidaryme su pačiu Motiejumi Radvila. Arba yra kitas variantas – Motiejus Radvila visuose pasaulio renginiuose visuomet pasakys – „yra Lietuvoje toks taškas Biržai, Radvilų miestas, kuris nepasiryzo, nepadarė to paminklo, o aš taip norėjau atvykti į Biržus tame sudalyvauti...“

Jeigu bus tik toks variantas, tada bastioninė Biržų pilis su savo nerealiu muziejumi „Sėla“ bei su fantastine muziejininkų komanda ir pasiliks vieninteliai Radvilų istorinės atminties ir gyvasties palaikytojai. Viliuosi, kad taip nenutiks“.

Parengė Alfrėda Gudienė

Biržų politikams – apie asmenybę ir paminklą

Biržų rajono savivaldybės tarybai buvo pristatyta informacija apie paminklo Kristupui Radvilai Perkūnui statymo eigą bei Biržų įkūrėjo asmenybę.

Alfreda Gudienė

Kristupo Radvilos Perkūno paminklo fondo pirmininkas Viktoras Rinkevičius papasakojo paminklo kūrimo priešistorę.

„2020 metais vykusios Biržų miesto šventės atidarymo metu Biržų garbės pilietis Donatas Balčiauskas pasiūlė savo galvoje (gimusią) idėją pastatyti Biržų miesto įkūrėjui Kristupui Radvilai Perkūnui paminklą, taip įamžinant jo atminimą ir jo nuopelnus Biržų kraštui“, – kalbėjo V. Rinkevičius.

Po to 2021 m. liepą Biržų pilies arsenalo salėje susirinkusi grupė aktyvių biržiečių nutarė įkurti viešąją įstaigą, kuri rūpintųsi paminklo pastatymu, lėšų rinkimu. Rugsėjį jau buvo įkurta VšĮ Kristupo Radvilo Perkūno paminklo fondas. Ją sudaro 8 nariai.

„Ji yra neuždara – esame atviri ir prašom, jeigu kas norėtų, taip pat priiimtume į savo narius. Tik tiek, kad prašytume kartu ir prisidėti prie veiklos, būti aktyviu ir kažkiek įnešti į tą veiklą savo indėlių“, – kalbėjo V. Rinkevičius.

Paminklo statybos fondui vadovaujantis verslininkas Viktoras Rinkevičius Tarybos nariams rodo paminklo vizualą. Pastabų bei patarimų turi ir Tarybos narys Dalius Drevinskas.

Nuotr. Petro Gudo

Buvo pasirašyta partnerystės sutartis su Savivaldybe ir 2024 m. rugpjūčio 1 dieną paskelbtas konkursas paminklo projektui paruošti, sudaryta komisija, išrinkti laimėtojai.

„Mes likom su Juliuku. Nebent tiek, kad atstatėm Nepriklausomybės paminklą, kurį okupantai buvo sugriovę... Naujo nesukūrėm nieko“, – Biržų situaciją regione, kurioje kitos savivaldybės pastatė naujus paminklus, vaizdžiai apibūdino pranešėjas.

Šiuo metu paminklo statybai surinkta apie 50 tūkst. Eur. Viso projekto kaina – 125 tūkst. Eur.

„Norėtusi, kad Savivaldybė daugiau prisidėtų prieš šio paminklo – ne taip lengva tas lėšas surinkti“, – kalbėjo V. Rinkevičius.

Apie paminklo viziją bei kūrimą kalbėjo skulptorius Marius Norkus, apie Kristupo Radvilos Perkūno asmenybės dydį ir svarbą – istorikas profesorius Deimantas Karvelis. Įvairiomis formomis buvo pateikta projekto vizualizacija, kurią aktyviai aptarinėjo, pastabas bei nuomones reiškė vietos politikai. Visi jie atrodė sužavėti profesorius D. Karvelio apibūdinta Kristupo Radvilos asmenybe ir žadėjo pritarti paminklo statybos finansavimui, jeigu tik Savivaldybė ras tokią galimybę.